

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра конституційного права та прав людини**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор НАВС
полковник поліції
Станіслав ГУСАРЄВ
24.09.2021

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТІВ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ
ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД**

Статус дисципліни: мажор (обов'язкова)

Рівень вищої освіти: другий

Ступінь вищої освіти: магістр

Галузі знань: 08 Право

Спеціальність: 081 Право

Освітня програма: «Право»

Форми здобуття вищої освіти: денна

Мова навчання: українська

Навчальний рік розроблення: 2021

Форма підсумкового контролю: іспит

Розробники:

Богдан Калиновський – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ

Тетяна Кулик – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри конституційного права та прав людини протокол від 17.09.2021 № 3.

Завідувач кафедри конституційного права та прав людини

_____ **Богдан КАЛИНОВСЬКИЙ**

Схвалено науково-методичною радою НАВС
Протокол від 24.09.2021 № 1

Голова науково-методичної ради

_____ **Станіслав ГУСАРЄВ**

Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма переглянута на 20_/20_ н.р. без змін, зі змінами (Додаток ___).

протокол засідання кафедри
від ____.____.2021 № __

протокол науково-методичної ради
від ____.____.2021 № __

Завідувач кафедри **Богдан КАЛИНОВСЬКИЙ**

Голова НМР

Станіслав ГУСАРЄВ

протокол засідання кафедри
від ____.____.2021 № __

протокол науково-методичної ради
від ____.____.2021 № __

Завідувач кафедри **Богдан КАЛИНОВСЬКИЙ**

Голова НМР

Станіслав ГУСАРЄВ

протокол засідання кафедри
від ____.____.2021 № __

протокол науково-методичної ради
від ____.____.2021 № __

Завідувач кафедри **Богдан КАЛИНОВСЬКИЙ**

Голова НМР

Станіслав ГУСАРЄВ

протокол засідання кафедри
від ____.____.2021 № __

протокол науково-методичної ради
від ____.____.2021 № __

1. Загальні відомості про навчальну дисципліну

Предметом вивчення навчальної дисципліни є коло питань та проблем, пов'язаних із забезпечення прав людини за сучасних умов, механізмом забезпечення прав людини міжнародного, регіонального та національного рівня, особливостей проваджень, в тому числі судових щодо захисту прав людини.

Дисципліна «Застосування стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» забезпечує теоретичну та практичну підготовку здобувачів вищої освіти ступеня магістр щодо правозахисного механізму Ради Європи та сучасних тенденцій практиці Європейського суду з прав людини.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Застосування стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» полягає в тому, щоб надати слухачам комплексне юридичне уявлення про становлення, розвиток і функціонування механізму забезпечення прав людини, його сучасній характеристиці, ознайомити їх з основними положеннями національного законодавства та міжнародно-правових договорів у сфері забезпечення прав людини, практикою ЄСПЛ та національних судів з цих питань.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Застосування стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» є набуття теоретичних знань та практичних умінь і навичок щодо сучасних прийомів та способів забезпечення та захисту прав людини; функціонування універсальних та регіональних міжнародних інституцій щодо забезпечення прав людини; функціонування та ефективності національного механізму забезпечення прав людини.

Перереквізити:

Теорія держави та права, Конституційне право, Міжнародне право, Право Європейського Союзу, Міжнародний захист прав людини, Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності.

Постреквізити: Сучасні аспекти забезпечення прав людини: європейський стандарт.

Програмні компетентності (інтегральні, загальні та фахові) відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів ступеня магістр:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері права.

Загальні компетентності:

– Здатність працювати в міжнародному контексті (ЗК-9).

Фахові компетентності:

– Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності (ФК 1);

– Здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України (ФК 2);

– Здатність аналізувати та оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з

прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні (ФК 3);

– Здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України (ФК 4);

– Здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції (ФК 5);

– Здатність критично оцінювати ефективність представництва і захисту прав, свобод та інтересів клієнтів (ФК 11);

– Здатність розвивати та утверджувати етичні стандарти правничої діяльності, стандарти професійної незалежності та відповідальності правника (ФК 12);

– Здатність самостійно готувати проекти актів правозастосування, враховуючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та вмотивованості (ФК 15).

Програмні результати навчання:

– Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання (ПРН 1);

– Обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи (ПРН 6);

– Дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання (ПРН 7);

– Генерувати нові ідеї та використовувати сучасні технології у наданні правничих послуг (ПРН 9);

– Проводити порівняльно-правовий аналіз окремих інститутів права різних правових систем, враховуючи взаємозв'язок правової системи України з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу (ПРН 12);

– Мати практичні навички розв'язання проблем, пов'язаних з реалізацією процесуальних функцій суб'єктів правозастосування (ПРН 15);

– Інтегрувати необхідні знання та розв'язувати складні задачі правозастосування у різних сферах професійної діяльності (ПРН 17).

Знання, уміння, навички. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі доктора філософії повинні:

знати:

– методологічні підходи та методи дослідження сучасних світових правових процесів;

– напрями впливу процесу глобалізації на право, на його теорію та методологію пізнання;

– підходи до праворозуміння в умовах глобалізації;

– сутність сучасного механізму захисту прав людини;

– особливості функціонування правозахисного механізму Ради Європи;

– підходи Європейського Суду з прав людини до тлумачення змісту та обсягу прав людини;

– практичні аспекти звернення до ЄСПЛ, порядок розгляду заяв;

– знати, знаходити і вільно орієнтуватись у ключових (пілотних) рішеннях ЄСПЛ, що пов'язані з напрямом дослідження, та використовувати у контексті власного дослідження;

– стан та порядок застосування практики ЄСПЛ щодо забезпечення прав людини в Україні;

– ключові аспекти забезпечення заборони катувань: практика ЄСПЛ та її застосування в Україні;

– ключові аспекти забезпечення права на життя: практика ЄСПЛ та її застосування в Україні;

– ключові аспекти забезпечення права на повагу до приватного та сімейного життя: практика ЄСПЛ та її застосування в Україні;

– ключові аспекти забезпечення свободи слова;

– сучасні підходи до забезпечення свободи зібрань та об'єднань;

– напрями державних реформ в Україні в умовах європейської інтеграції.

уміти:

– давати усні та письмові аргументовані відповіді з питань навчальної дисципліни;

– юридично правильно кваліфікувати факти, що є основою для виникнення, зміни і припинення відповідних правовідносин;

– здійснювати співвідношення особливостей національної та міжнародної безпеки з огляду глобальної інтеграції;

– формулювати шляхи та способи процесу інформатизації у галузі права

– визначати вплив правової регіоналізації та локалізації на національну правову систему;

– використовувати теоретичні знання в юридичній практиці;

– здійснювати правову експертизу національних та міжнародних правових актів, давати кваліфіковані юридичні висновки;

– визначати проблеми процесу узгодження міжнародного права і національних правових систем.

– класифікувати міждержавні організації;

– визначати особливості трансформації окремих підсистем права

– формулювати шляхи, принципи, фори та методи трансформації правової системи України;

– тлумачити і застосовувати закони, міжнародні нормативні правові акти під час практичної діяльності.

навички:

➤ використовувати понятійно-категоріальний апарат при вирішенні правових проблем;

➤ здійснювати власні наукові дослідження з проблем, що входить до предмету початкової дисципліни;

➤ застосувати теоретичні знання для високопрофесійного виконання службових обов'язків в процесі правореалізаційної та правозастосовної діяльності;

- практично застосовувати набуті знання при підготовці дисертаційного дослідження, наукових статей, тез;
- формулювати та обґрунтовувати правові висновки, пропозиції, рекомендації.
- здатність інтерпретувати рішення ЄСПЛ у контексті предметної галузі дослідження.

Мова навчання: українська мова.

Консультативну допомогу здобувачі вищої освіти можуть отримати у науково-педагогічних працівників кафедри конституційного права та прав людини НАВС, які безпосередньо проводять заняття або звернувшись з письмовим запитом на електронну пошту за адресою: k003@naiu.kiev.ua.

2. Структура навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ECTS – 3	Галузь знань 08 Право	Мажор / основна	
	Спеціальність 081 Право		
	Спеціалізація	Рік підготовки	
2-й			
Кількість розділів—		Семестр	
		3-й	
Загальна кількість годин – 90	Ступінь вищої освіти магістр	Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи здобувача вищої освіти – 4		10	
		Семінарські	
		16	
		Практичні	
		14	
		Самостійна робота	
		50	
		Вид контролю	
		іспит	

3. Тематичний план

Назва розділів і тем	Кількість годин										
	денна форма						заочна форма				
	Нормативний обсяг годин	Усього	З них				Нормативний обсяг годин	Усього	З них		
Лекцій			Семінарських занять	Практичних занять	Самостійна робота	Лекцій			Семінарських занять	Практичних занять	Самостійна робота
I-й семестр											
Тема 1. Вступ до теорій прав людини	8	4	2	2	-	4					
Тема 2. Правові засади захисту прав людини	8	4	2	2	2	6					
Тема 3. Європейська правозахисна система. Застосування практики ЄСПЛ в Україні	8	4	2	2	2	6					
Тема 4. Забезпечення заборони катувань: практика ЄСПЛ та її застосування в Україні	12	4	2	2	2	6					
Тема 5. Забезпечення права на життя: практика ЄСПЛ та її застосування в Україні	14	4	-	2	2	10					
Тема 6. Забезпечення права на повагу до приватного та сімейного життя: практика ЄСПЛ та її застосування в Україні	14	4	2	2	2	6					
Тема 7. Особливості забезпечення свободи слова	14	4	-	2	2	6					
Тема 8. Свобода зібрань та об'єднань: сучасні підходи до забезпечення	12	2	-	2	2	6					
Всього годин:	90	40	10	16	14	50					
Підсумковий контроль	екзамен										

4. Плани семінарських та практичних занять

Тема 1. Вступ до теорій прав людини

Лекція 2 год
Семінарське заняття 2 год

План лекції

1. Історичне походження прав людини
2. Універсальність та невідчужуваність прав людини
3. Які «права» в правах людини?
4. Теорія природних прав

Питання до семінарського заняття:

1. Теорія природних прав.
2. Підходи до класифікації прав людини.
3. Характеристика поколінь прав людини.
4. Відображення теоретичних напрацювань щодо забезпечення прав людини в міжнародних та національних нормативно-правових актів.
5. Поняття та ознаки міжнародно-правових стандартів з прав людини.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Історичне походження прав людини.
2. Універсальність та невідчужуваність прав людини.
3. Співвідношення понять право і свобода людини.
4. Універсальні стандарти в сфері забезпечення прав людини.

Теми для обговорення в групах:

Сучасна теорія прав людини
Перспективи створення Інституту прав людини
Права людини та сучасні інформаційні технології

Тема 2. Правові засади захисту прав людини. Принцип рівності та заборона дискримінації

Лекція 2 год
Семінарське заняття 2 год
Практичне заняття 2 год

План лекції

1. Рівні правового захисту прав людини
2. Інструменти ООН із захисту прав людини
3. Європейський суд з прав людини
4. Національні механізми захисту прав людини
5. Поняття дискримінації. Антидискримінаційні правові механізми.

Питання до семінарського заняття:

1. Механізми міжнародного захисту прав людини.
2. Універсальні механізми захисту прав людини.
3. Регіональні стандарти в сфері забезпечення прав людини. Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р.
4. Поняття дискримінації.
5. Пряма та непряма дискримінація.
6. Дискримінаційні ознаки.
7. Анти дискримінаційні правові механізми.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Міжнародна хартія прав людини.
2. Американська конвенція прав людини 1969 р.
3. Африканська хартія прав людини і народів 1981 р.
4. Декларація СНД про міжнародні зобов'язання в галузі прав людини і основних свобод 1993 р.
5. Декларація СНД про міжнародні зобов'язання в галузі прав людини і основних свобод 1993 р.

Завдання до практичного заняття:

Проаналізувати рішення ЄСПЛ у справах:

1- *«Олександр Олександров проти Росії»* (відсутність постійного місця проживання як чинник, що впливає на більш поблажливе рішення)[Case of «ALEKSANDR ALEKSANDROV v. RUSSIA».URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-181875>]

2- *«Параскева Тодорова проти Болгарії»* (роль етнічного походження в оцінці діяння національним судом [Case of «PARASKEVA TODOROVA v. BULGARIA».URL:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98210>]

3- *«Молдован та інші проти Румунії»* (повторювані дискримінаційні висловлювання, що допускалися владою) [Case of «MOLDOVAN AND OTHERS v. ROMANIA (No. 2)» URL:<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69670>]

4- *«Карсон та інші проти Сполученого Корлівства»* (дискримінаційний характер правил, які регулюють право на індексацію пенсійних виплат) [CASE OF CARSON AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM - [Ukrainian Translation] summary by the COE Human Rights Trust Fund URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-118531>]

5- *«Дакір проти Бельгії», «Белкасемі і Оуссар проти Бельгії»* (заборона публічного носіння одягу) [Case of «Dakir c. Belgique» URL:<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%7B%22itemid%22%3A%22001-175139%22%7D%7D>] ; Case of «Belcacemi Et Oussar c. Belgique» URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%7B%22itemid%22%3A%22001-175141%22%7D%7D>] .

Теми для обговорення в групах:

Тема 3. Європейська правозахисна система. Застосування практики ЄСПЛ в Україні

Лекція 2 год

Семінарське заняття 2 год

Практичне заняття 2 год

План лекції

1. Принцип верховенства права – основа конституційно-правового механізму захисту прав людини.
2. Поняття, природа та риси конституційних (основних) прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.
3. Конституційні засади та принципи правосуддя. Система судоустрою України.
4. Правовий статус, цілі та діяльність Європейського Суду з прав людини.
5. Підстави та порядок звернення для захисту своїх прав до ЄСПЛ.
6. Виконання Україною рішень ЄСПЛ.

Питання до семінарського заняття:

1. Загальна характеристика правозахисної системи Ради Європи.
2. Правовий статус Європейського Суду з прав людини.
3. Порядок звернення до ЄСПЛ.
4. Критерії прийнятності заяв до ЄСПЛ.
5. Загальні характеристики підходів ЄСПЛ до забезпечення прав людини.
6. Застосування в Україні Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. та практики ЄСПЛ.
7. Виконання рішень ЄСПЛ в Україні.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Загальна характеристика Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р.
2. Звернення Рішення ЄСПЛ до виконання в частині виплат відшкодування в Україні.
3. Заходи загального характеру.
4. Правовий статус Міністерства юстиції України, як органу представництва (орган, відповідальний за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та координацію виконання його рішень).

Завдання до практичного заняття:

1. Скласти заяву до ЄСПЛ з цивільної справи.
2. Скласти заяву до ЄСПЛ з кримінальної справи.
3. Описати алгоритм дій заявника, щодо виконання ухваленого на його користь рішення ЄСПЛ.

Теми для обговорення в групах:

- Роль Європейського суду з прав людини в системі захисту прав людини.
Причина лідерства України за кількістю звернень до ЄСПЛ.

Тема 4. Забезпечення заборони катувань: практика ЄСПЛ та її застосування в Україні

Лекція 2 год

Семінарське заняття 2 год

Практичне заняття 2 год

План лекції

1. Вступ до заборони катувань (ст. 3 ЄКПЛ)
2. Сфера дії статті 3 ЄКПЛ
3. Українська гарантія заборони катувань

Питання до семінарського заняття:

1. Сфера застосування статті 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. – Заборона катування, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження і покарання.
2. Негативні й позитивні зобов'язання держави в контексті статті 3 Конвенції.
3. Види поводження, забороненого статтею 3 Конвенції.
4. Мінімальний рівень жорстокості.
5. Правові підходи до визначення поняття гідності особи.
6. Право на повагу до честі і гідності особи: національний механізм забезпечення.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання 1984 р.

Завдання до практичного заняття:

1. Громадянина К. було затримано за підозрою в організації масових безладів та погромів під час мітингу, який було влаштовано на честь свята першого травня. З метою отримання від нього свідчень працівники територіального управління НП примушували останнього тривалий час стояти з широко розставленими ногами, підпираючи руками стіну, позбавляли їжі, води та сну, застосовували електричний струм для отримання зізнання. **Питання:** Дайте правову оцінку діям правоохоронних органів. Які види жорстокого поводження застосовувалися, на Вашу думку, до гр К.?

2. Громадянина Н. під час його тримання під вартою у ІТТ було здійснене примусове годування. Медичного висновку щодо необхідності такого годування, ні обов'язкового протоколу цієї процедури не було. При цьому для подолання опору затриманого гр. Н. до нього застосовувалися такі обмежувальні засоби, як кайданки, роторозширювач, а також гумова трубка, призначена для встромляння у стравохід. **Питання:** Дайте правову оцінку діям правоохоронних органів. Чим відрізняється катування від інших форм жорстокого поводження, що забороняються Конвенцією?

3. Громадянин С. перебуваючи під вартою в ІТТ під час досудового розслідування скаржився адміністрації установи на неналежні фізичні умови тримання під вартою. А саме: переповненість камери, в якій він утримувався

(особистий простір громадянина С. в камері становив 1-2,5 м²); заявник лише раз на тиждень мав змогу приймати душ та прати білизну; тримання заявника у таких умовах протягом тривалого часу. Адміністрація ІТТ скарги залишала без задоволення, мотивуючи тим, що умови тримання під вартою відповідають діючим нормативам. **Питання:** Чи є на вашу думку в діях адміністрації ІТТ порушення ст. 28 Конституції України та ст 3. Європейської конвенції з прав людини. Які види жорстокого поводження застосовувалися, на Вашу думку, до гр С.?

4. Проаналізувати рішення ЄСПЛ:

- справа «Аксой проти Туреччини» (Aksoy v. Turkey), заява № 21987/93, рішення від 18 грудня 1996 р.;
- справа «Томазі проти Франції» (Tomasí v. France), заява № 12850/87, рішення від 27 серпня 1992 р., серія А № 242-А;
- справа «Селмуні проти Франції» (Selmouni c. France) [GC], заява № 25803/94, рішення від 28 липня 1999 р.;
- справа «Аккоч проти Туреччини» (Akkoç v. Turkey), рішення від 10 жовтня 2000 р.
- «п'ять методів» – справа «Ірландія проти Сполученого Королівства» (Ireland v. The United Kingdom), рішення від 18 січня 1978 р., серія А № 25;

Тема 5. Забезпечення права на життя: практика ЄСПЛ та її застосування в Україні

Семінарське заняття 2 год

Практичне заняття 2 год

Питання до семінарського заняття:

1. Сфера застосування статті 2 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. – право на життя.
2. Негативний обов'язок держави утримуватися від умисного або незаконного позбавлення життя.
3. Позитивний обов'язок держави – вживати відповідні заходи для захисту життя тих, хто знаходиться під юрисдикцією держави.
4. Право на життя та його конституційні гарантії в Україні.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Початок життя людини як фактор забезпечення та захисту права на життя: правове регулювання на міжнародному та національному рівні.
2. Евтаназія: за і проти.

Завдання до практичного заняття:

1. Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у наступних справах:
 - справа «Сергій Шевченко проти Україна», заява № 32478/02, рішення від 04.04.2006 р.
 - справа «Гонгадзе проти Україна», заява № 34056/02, рішення від 08.11.2005 р.
2. Складіть заяву до ЄСПЛ за наступною фавбулою:

Гр. України Н працювала в Туреччині танцівницею в нічному клубі, посварившись із начальником пішла з роботи випити до іншого нічного клубу,

там охорона затримала гр. Н, і звинувачувала її в порушенні порядку, гр. Н хотіла піти, але їй не дали і викликали поліцію. Поліцейські, які приїхали на виклик відвезли гр. Н до дільниці і відпустили, тільки тоді, коли за нею приїхав начальник. Начальник разом із знайомим С. відвезли гр. Н до будинку С., де в той момент перебувала дружина С. Гр. Н поклали спати на другому поверсі будинку, в результаті її було знайдено на вулиці вже мертвою. Судові медики констатували смерть внаслідок випадіння з вікна, а також травми передсмертні від боротьби. Суд 1 та апеляційної інстанції Туреччини даний випадок кваліфікували, як нещасний випадок. Заявник – мати потерпілої гр. Н.

Тема 6. Забезпечення права на повагу до приватного та сімейного життя: практика ЄСПЛ та її застосування в Україні

Лекція 2 год
Семінарське заняття 2 год
Практичне заняття 2 год

План лекції

1. Вступ до статті 8 ЄКПЛ (Право на повагу до приватного та сімейного життя)
2. Застереження про відступ у статті 8 ЄКПЛ
3. Позитивні зобов'язання статті 8 ЄКПЛ
4. Українська гарантія права на повагу до приватного та сімейного життя

Питання до семінарського заняття:

1. Поняття «поваги» до приватного і сімейного життя, в розумінні ЄСПЛ.
2. Сфера дії статті 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. – «право на повагу до приватного і сімейного життя» обсяг прав, гарантованих нею.
3. Взаємозв'язок прав, гарантованих статтею 8 Конвенції, і «класичної» класифікації справ, що можуть розглядатися в судах адміністративної юрисдикції (житлові спори, у сфері містобудування, охорони довкілля і т.д.).
4. Структура статті 8 Конвенції.
5. Позитивні зобов'язання держави.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Поняття «сімейне життя», «приватне життя» як об'єкт правового захисту.
2. Умови виправданості втручання у право на повагу до приватного життя особи, відповідно до практики ЄСПЛ.

Завдання до практичного заняття:

1. Yes/No тест

Поняття «приватне життя» у практиці ЄСПЛ не є чітко визначеним, і охоплює широкий спектр питань, серед яких зовнішній вигляд особи.	Так	Ні
Широке тлумачення має поняття «сімейного життя», що охоплює не лише формальні, але й «інші «сімейні зв'язки», які існують де-факто і	Так	Ні

характеризуються достатньою сталістю».		
Суд вважає, що, коли йдеться про широкі межі розсуду, надані державам в контексті їх екологічних зобов'язань за статтею 8 Конвенції, вони передбачають встановлення загального права заявника на безоплатне нове житло за рахунок держави.	Так	Ні
Між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага і, дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які у залежності від природи та важливості можуть переважати над інтересами батьків.	Так	Ні
Термін «житло» в тлумаченні Суду означає насамперед місце, де особа є «вдома». Тобто наголос робиться на аспекті важливості об'єкту (помешкання) для особи, задоволення її потреб, а не на характеристиці самого об'єкту, приміром, його відповідності певним вимогам.	Так	Ні
Захистом статті 8 Конвенції охоплюється циганська кибитка (шатро), крім того гарантії статті 8 Конвенції поширюються також на офіси (адвокатів, нотаріусів та ін.) та інші володіння особи.	Так	Ні
Держава може відмовити особі у праві взяти участь у похороні її батьків, тільки якщо для цього існують вагомні підстави та якщо не можливо знайти альтернативне рішення.	Так	Ні
Невтручання у приватне (особисте і сімейне) життя не гарантується під час кримінального провадження.	Так	Ні

MootCourt

Група із 30 осіб ділиться на 3 підгрупи по 10 осіб

Підгрупи розходяться по різним окремим приміщенням і отримують завдання.

Кожна підгрупа ділиться на

- представників заявниці (3-4 особи)	- представників уряду (3-4 особи)	- суддів ЄСПЛ (3 особи)
<i>готують аргументацію на користь заявника</i>	<i>висловлюють позицію захисту з боку держави</i>	<i>Ведуть засідання, надають слово сторонам, слідкують за таймінгом, ставлять питання, виносять обґрунтоване узгоджене спільне рішення, щодо наявності, або відсутності порушення права, гарантованого Конвенцією</i>

Обставини справи:

16 липня 1992 року гр. Н, 1908 року народження, прописала заявницю до своєї квартири як постійну мешканку, в березні 1993 року склала заповіт та заповіла квартиру заявниці. Натомість заявниця мала піклуватися про гр. Н.

5 січня 1993 року заявника, тоді неповнолітнього, як члена сім'ї своєї матері також було прописано до квартири гр. Н як постійного мешканця. Заявники переїхали до квартири, дбали про її утримання, робили певні ремонтні роботи.

23 серпня 1994 року Київською міською державною адміністрацією було обіцяно забезпечити заявників новою квартирою в зв'язку з рішенням про знесення будинку, співвласницею якого була гр. Н. Однак це рішення виконано не було.

У 1995 та 1996 роках дружину заявника та двох її дітей від попередніх зв'язків, 1988 та 1989 років народження, також було прописано як постійних мешканців у цій же квартирі. Пізніше заявник усиновив цих дітей (у 1996 р.) та розлучився з їх матір'ю (у 1998 р.).

18 грудня 1998 року гр. Н померла.

Після її смерті заявниця дізналась, що у 1996 та 1998 роках гр. Н склала ще два заповіти та заповіла ту саму квартиру іншим особам. 12 березня 1999 року заявниця звернулась до суду з позовом про визнання цих двох заповітів недійсними. Заявниця стверджувала, що з 1995 року гр. Н перебувала у важкому стресовому стані внаслідок її участі у судовому розгляді спору із співвласницею будинку гр. А, що призвело до погіршення її психічного здоров'я та здатності приймати рішення.

26 лютого 2001 року комісія експертів здійснила оцінку психічного здоров'я гр. Н та встановила, що в березні 1993 року, грудні 1995 року та жовтні 1998 року гр. Н страждала на органічні психічні розлади з помірно вираженим інтелектуально-мнестичним зниженням та параноїдним синдромом. У результаті, в ці періоди вона була неспроможна «розуміти значення своїх дій і керувати ними».

На підставі цих висновків 3 квітня 2001 року прокурор, діючи в інтересах держави, приєднався до провадження у справі заявниці з вимогою визнання недійсними всіх заповітів гр. Н, включаючи заповіт, складений у 1993 році на користь заявниці.

В остаточному судовому рішенні по справі вимоги прокурора задоволені. 8 червня 2001 року Ленінградський районний суд м. Києва задовольнив вимогу прокурора. Апеляційні скарги сторін на це рішення були повернуті як такі, що не відповідали процесуальним вимогам, і рішення набрало законної сили.

28 травня 2002 року Державна податкова інспекція звернулась до суду із позовом до заявників про визнання їхньої прописки недійсною, оскільки вона не мала законної підстави з огляду на психічний розлад у колишньої власниці квартири в той час, коли вона надавала дозвіл на прописку. В подальшому Державна податкова інспекція вимагала виселення заявників, заявляючи, що їхнє проживання у квартирі перешкоджає органам державної влади продати квартиру за найвищою можливою ціною.

Заявник подав зустрічний позов про визнання його законним наймачем квартири. Він, зокрема, стверджував, що він і його матір займали цю квартиру значний проміжок часу добросовісно та на законних підставах, несли витрати з утримання та ремонту. Крім того, родина не мала іншого житла, а їхнє виселення загрожує інтересам виховання двох неповнолітніх дітей, які залишились на утриманні заявника після того, як їхня матір залишила сім'ю.

Суд ухвалив рішення, яким було задоволено вимоги Державної податкової інспекції.

На виконання рішення, 5 грудня 2002 року заявників було виселено. Заявники стверджували, що вони були змушені просити різних родичів і друзів про надання їм притулку та що вони не мали постійного місця проживання після їхнього виселення. У 2006 році заявник купив будинок.

Заявники звернулись до ЄСПЛ зі скаргою на порушення їхнього «права на житло» у зв'язку з визнанням недійсною їхньої прописки та виселенням. Вони посилались на статтю 8 Конвенції, яка передбачає таке:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших».

Заявники зазначили, що квартира гр. Н була їхнім єдиним житлом і до виселення вони законно займали її близько десяти років. На їхню думку, при наданні дозволу на наймання житла власниця квартири не мала психічних розладів і компетентні державні органи в той час належним чином зареєстрували найм, не ставлячи під сумнів цей факт. Крім того, в 1995-1996 роках, коли власниця діяла у власних інтересах під час розгляду спору в суді та була присутня в судових засіданнях, суди ніколи не піддавали сумніву її дієздатність.

Тема 7. Особливості забезпечення свободи слова

Семінарське заняття 2 год

Практичне заняття 2 год

Питання до семінарського заняття:

1. Загальні положення статті 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. – «свобода вираження поглядів».
2. Засоби вираження поглядів.
3. ЗМІ як суб'єкт правовідносин, щодо забезпечення свободи слова.
4. Основні концепції з практики Європейського суду з прав людини щодо статті 5 Конвенції.
6. Розрізнення фактів та оціночних суджень.
7. Межі допустимої критики.
8. «Охолоджувальний ефект» (chilling effect).
9. Пропорційність заходу законній меті.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Поняття «інформація», види інформації, «персональні данні».
2. Правове регулювання зберігання, захисту, розповсюдження інформації в Україні.

Завдання до практичного заняття:

Проаналізуйте наступні рішення ЄСПЛ:

- справа «Газета «Україна-Центр» проти України» (Gazeta Ukraina-Tsentr v. Ukraine) від 15 липня 2010 року, заява № 16695/04;
- справа «Мирський проти України» (Myrskyy v. Ukraine) від 20 травня 2010 року, заява № 7877/03;
- справа «Швидка проти України» (Shvydka v. Ukraine) від 30 жовтня 2014 року, заява № 17888/12;

- справа «Ляшко проти України» (Lyashko v. Ukraine) від 10 серпня 2006 р., заява № 21040/02, п. 57;
- справа «Сірик проти України» (Siryk v. Ukraine) від 31 березня 2011 року, заява №6428/07.

Тема 8. Свобода зібрань та об'єднань: сучасні підходи до забезпечення

Семінарське заняття 2 год

Практичне заняття 2 год

Питання до семінарського заняття:

1. Загальні положення статті 11 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. – «свобода мирних зібрань».
2. Розмежування мирного зібрання від не мирного.
3. Зв'язок свободи мирних зібрань із свободою вираження поглядів.
4. Підходи ЄСПЛ до визначення обґрунтованості втручання у право на свободу мирних зібрань.
5. Забезпечення свободи мирних зібрань в Україні.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Правовий статус підрозділів превентивної комунікації національної поліції України.
2. Форми мирного зібрання.
3. Сповіднення органів влади про мирне зібрання.
4. Підстави для заборони мирного зібрання.

Завдання до практичного заняття:

Проаналізуйте наступні рішення ЄСПЛ:

- справа DJAVIT AN v. TURKEY від 20 лютого 2003 р., заява № 20652/92;
- справа MAKHMUDOV v. RUSSIA від 26 липня 2007, заява № 35082/04;
- справа STANKOV AND THE UNITED MACEDONIAN ORGANISATION ILINDEN v. BULGARIA від жовтня 2001 р., заяви № № 29221/95, № 29225/95;
- справа CISSE v. FRANCE від 9 липня 2002 р., заява № 51346/99;
- справа CHRISTIAN DEMOCRATIC PEOPLE'S PARTY v. MOLDOVA (No. 2) від 2 травня 2010 р., № 25196/04.

5. Завдання для самостійної роботи

Тема 1. Вступ до теорій прав людини

Реферати (доповіді):

1. Типологія прав людини.
2. Позитивні й негативні права, класифікація прав за сферами суспільної життєдіяльності.
3. Покоління прав людини.
4. Фундаментальні (основні) права особи: поняття і характеристика, відмінність від не фундаментальних (додаткових) прав.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Правовий статус людини і громадянина.
2. Обмеження прав і свобод, підстави обмежень.
3. Права людини як галузь міжнародного права.

Тема 2. Правові засади захисту прав людини. Принцип рівності та заборона дискримінації

Реферати (доповіді):

1. Захист прав жінок в Україні: історичний аспект
2. Забезпечення прав людей з особливими потребами в Україні.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Поняття дискримінації та джерела, в яких закріплені норми по протидії їй.
2. Історичні витоки і тенденції розвитку засобів захисту від дискримінації.
3. Практика комітетів ООН та ЄСПЛ в питаннях захисту від дискримінації.
4. Основні способи аргументації для звинувачення в дискримінації і для захисту від таких звинувачень.

Тема 3. Європейська правозахисна система. Застосування практики ЄСПЛ в Україні

Реферати (доповіді):

1. Стан виконання рішень ЄСПЛ в Україні.
2. Рамкові рішення ЄСПЛ.
3. Оскарження рішень ЄСПЛ.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Динаміка показників застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. та практики ЄСПЛ.
2. Експертне оцінювання необхідності застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. та практики ЄСПЛ: рішення без посилань.
3. Характер (спосіб) застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. та практики ЄСПЛ українськими суддями.
4. Складність справи та частота посилання на Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. та практику ЄСПЛ.
5. Цілі застосування посилань на Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. та практику ЄСПЛ.

Тема 4. Забезпечення заборони катувань: практика ЄСПЛ та її застосування в Україні

Реферати (доповіді):

1. Правова кваліфікація катування: міжнародна та національна практика.

2. Гідність особи як правова категорія.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Основні справи Європейського суду з прав людини зі ст. 3 Конвенції
2. Основні гарантії профілактики негуманного або жорстокого поводження із затриманими або заарештованими.
3. Порухення статті 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. у справах стосовно екстрадиції, депортації та висилки.

Тема 5. Забезпечення права на життя: практика ЄСПЛ та її застосування в Україні

Реферати (доповіді):

1. Загальної характеристики природного права людини на життя шляхом аналізу окремих його аспектів (поняття, зміст, структура).
2. Аборт – легалізоване порушення права на життя ?
3. Евтаназія – право на життя чи право на смерть.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Право фізичної особи на невід’ємність її життя (заборона свавільного та безпідставного позбавлення життя).
2. Заборона задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя (евтаназії).
3. Право фізичної особи захищати своє життя та здоров’я, а також життя та здоров’я іншої особи від протиправних посягань будь-якими засобами, не забороненими законом (у тому числі і право на позбавлення життя іншої особи).
4. Право на материнство, право на батьківство, право на штучне запліднення та перенесення зародка в організм жінки, право на стерилізацію, право на штучне переривання вагітності, право на застосування методів генетичної інженерії.

Тема 6. Забезпечення права на повагу до приватного та сімейного життя: практика ЄСПЛ та її застосування в Україні

Реферати (доповіді):

1. Правовий зміст терміну «персональні данні».
2. Філософія права на повагу приватного життя.
3. Справедливий баланс між конкуруючими інтересами окремої особи і суспільства.
4. Психо-фізіологічна цілісність як основа приватного життя людини.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Закріплення права людини на приватність в універсальних і регіональних міжнародних договорах.
2. Таємниця електронних комунікацій, та її правове забезпечення.
3. Чинне законодавство України про захист персоніфікованої інформації.

Тема 7. Особливості забезпечення свободи слова

Реферати (доповіді):

1. Журналістська діяльність та свобода слова.
2. Свобода слова та цензура.
3. Свобода слова та право на приватність: аспекти співвідношення.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Правові аспекти зловживання правом на свободу слова.
2. Правові аспекти посилення відповідальності за перешкоджання професійній діяльності журналіста.
3. Історичний аспект формування конституційного права на свободу думки і слова.

Тема 8. Свобода зібрань та об'єднань: сучасні підходи до забезпечення

Реферати (доповіді):

1. Позитивні обов'язки щодо охорони зібрань.
2. Покарання за проведення зібрання та участь у зібранні.
3. Актуальні проблеми права на збори, мітинги, походи та демонстрації в Україні.
4. Право на свободу мирних зібрань: реалії та перспективи в Україні.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Право на свободу асоціації та на проведення мирних зборів.
2. Проблеми законодавчого регулювання свободи мирних зібрань громадян в Україні.
3. Правове регулювання проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій, характеристика цих форм мирних зібрань.

6. Індивідуальні завдання (курсіві, дипломні роботи)

Відповідно до навчального плану із навчальної дисципліни «Застосування стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» курсіві, дипломні роботи не передбачено.

7. Методи навчання

Під час вивчення дисципліни використовуються словесні, наочні та практичні методи навчання.

8. Форми та методи контролю, критерії оцінювання результатів навчання

Методи контролю – усне та письмове опитування, практична перевірка виконаних завдань, тестовий та рейтинговий контролю. Контроль успішності здобувачів вищої освіти з кожної навчальної дисципліни поділяється на поточний і підсумковий контроль.

Для ефективної перевірки рівня засвоєння здобувачами знань, умінь і навичок з навчальної дисципліни використовують різні методи і форми контролю: 1) метод усного контролю; 2) метод письмового контролю; 3) метод тестового контролю; 4) метод програмованого контролю.

Поточний контроль успішності здобувачів вищої освіти – це систематична перевірка знань здобувачів, яка проводиться викладачем на

поточних заняттях відповідно до розкладу та відповідно до програми, робочої програми, силабусу.

Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті відповідно до конкретних цілей теми з метою перевірити ступінь та якість засвоєння матеріалу, що вивчається. В процесі поточного контролю оцінюється самостійна робота здобувача щодо повноти виконання завдань, рівня засвоєння навчальних матеріалів, оволодіння практичними навичками аналітичної, дослідницької роботи та ін.

Поточний контроль – усний (у вигляді індивідуального або групового опитування, аналізу ділових ситуацій, ділових ігор) або письмовий (у вигляді контрольної роботи, тестів). Форми поточного контролю з кожної теми визначає викладач.

Контрольне оцінювання може проводитись в усній формі, у формі письмової контрольної роботи та/або тестування (комп'ютерного, письмового).

Контроль самостійної роботи здійснюють шляхом перевірки виконаних завдань на практичних, семінарських заняттях, написання рефератів, есе тощо.

Підсумковий контроль – контроль навчальних досягнень здобувачів з метою оцінки якості освоєння ними програми навчальної дисципліни, що проводиться в період проміжної атестації у формі заліку або іспиту (якщо дисципліна вивчається впродовж декількох академічних періодів, то підсумковий контроль може проводитись за частиною дисципліни, вивченої в даному академічному періоді). Мета підсумкового контролю – виявити засвоєння навчальної дисципліни в цілому, розуміння навчального матеріалу, взаємозв'язок змісту навчального матеріалу, логіку його засвоєння тощо.

Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену після закінчення вивчення навчальної дисципліни. Структура білета передбачає три теоретичних питання.

Критерії оцінювання результатів навчання

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	Критерії оцінювання
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив від 90% тестових завдань.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив 75–90% тестових завдань.
	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без

3	глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив 60–75% тестових завдань.
2	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив до 60% тестових завдань.

Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Нормативним підґрунтям встановлення рейтингу компетентності є Закон України «Про вищу освіту». Відповідно до статті 50 Закону України «Про вищу освіту» формами організації освітнього процесу є:

1) навчальні заняття; 2) самостійна робота; 3) практична підготовка; 4) контрольні заходи.

Вищий навчальний заклад на підставі освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми за кожною спеціальністю розробляє навчальний план, який визначає перелік та обсяг навчальних дисциплін у кредитах ЄКТС, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного і підсумкового контролю. Для конкретизації планування навчального процесу на кожний навчальний рік складається робочий навчальний план, що затверджується керівником вищого навчального закладу (п.4 статті 10 ЗУ «Про вищу освіту»).

За рекомендацією МОН України розподіл балів з яких формується рейтинг компетентності здобувача вищої освіти відбувається між поточним контролем (60 балів) та підсумковим контролем (40 балів).

Рейтинг компетентності здобувачів ступеня магістр НАВС з навчальної дисципліни.

Рейтинг компетентності здобувачів ступеня магістр з навчальної дисципліни, що забезпечуються кафедрою включає *рейтинг компетентності з навчальної роботи* (аудиторна робота та самостійна робота) та *рейтинг компетентності з підсумкового контролю* (контрольні заходи). Що відповідає пропорції за 100-бальною шкалою: максимальний рейтинг з навчальної роботи – 60 балів (мінімальний 30 балів), максимальний рейтинг з підсумкового контролю – 40 балів. Якщо здобувач ступеня магістр не зміг отримати мінімальної кількості балів з навчальної роботи (30 балів) або його загальний рейтинг компетентності складає менше 60 балів він вважається таким, що має академічну заборгованість.

Якщо здобувач ступеня магістр виявляє бажання займатися науковою роботою то йому додатково до підсумкового рейтингу компетентності з дисципліни можуть бути зараховані *бали наукової роботи*. У разі зарахування додаткових балів за результатами наукової роботи загальний рейтинг компетентності здобувача ступеня магістр НАВС з навчальної дисципліни не може перевищувати 100 балів¹.

¹ Тобто даний рейтинг є додатковим і у разі перевищення 100 бальної шкали зменшується на ту кількість балів які її перевищують. Наприклад, *рейтинг компетентності з навчальної роботи* (аудиторна робота та самостійна робота) – 55 балів, *рейтинг компетентності з підсумкового контролю* (контрольні

Рейтинг з навчальної роботи здобувача ступеня магістр НАВС

Відповідно до структури навчального плану навчальна робота складається з *аудиторної роботи* (лекційні, лабораторні, практичні, семінарські заняття) та *самостійної роботи*.

Оцінювання компетентності з навчальної роботи здобувача ступеня магістр з дисциплін, що забезпечуються кафедрою здійснюється шляхом встановлення відповідного рівня знань за кожне навчальне заняття та виставлення балів від 2 до 5. Важливо пам'ятати, що бали це не число, що отримуються в результаті вимірювань і обчислень, а приписане оціночне судження. Виставляючи бали, науково-педагогічний працівник має їх обґрунтувати, керуючись логікою та існуючими критеріями (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика оцінювання рівня компетентності здобувача вищої освіти

Бали	Вид рівня компетентності	Критерій оцінювання компетентності	
2	Рецептивно-продуктивний	<i>Незадовільний</i>	У здобувача ступеня магістр <i>відсутні знання</i> навчального матеріалу або він відмовляється від відповіді.
		<i>Низький</i>	Здобувач ступеня магістр має <i>фрагментарні знання</i> , що базуються на попередньому досвіді. Не здатен формулювати визначення понять, класифікаційні критерії та тлумачити їхній зміст. Не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань.
		<i>Мінімальний</i>	Здобувач ступеня магістр має <i>безсистемні знання</i> , допускає формально-логічні помилки при формулюванні понять, класифікаційних критеріїв та їхньому тлумаченні. Хаотично і невпевнено викладає матеріал, не здатен відділяти головне від другорядного, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань.

3	Репродуктивний	Достатній	Здобувач ступеня магістр має <i>базові знання</i> з навчальної дисципліни. Формулює юридичні поняття, класифікаційні критерії, але допускає інтерпретаційні помилки. Може виокремити ознаки явища та їх охарактеризувати (риси, властивості, аспекти). Відповідь надається за одним джерелом навчальної літератури. При відтворенні знань застосовує репродуктивний тип мислення, відсутнє системне викладення навчального матеріалу. Не вміє доказово обґрунтовувати свої судження, допускає неточності при використанні знань для вирішення практичних завдань.
4	Конструктивно-варіативний	Добрий	Здобувач ступеня магістр має <i>грунтовні знання</i> навчального матеріалу, але під час відповіді допускає незначні помилки. Володіє категоріально-понятійним апаратом та здатен використовувати знання для вирішення практичних завдань. Може охарактеризувати склад (зміст) явища (або внутрішню побудову явища) та його елементів. Може обґрунтувати призначення явища, яке конкретизується у його функціях (напрямках впливу на інші явища). Може навести подібність та відмінність з іншими спорідненими та протилежними явищами. Відповідь надається за декількома джерелами навчальної літератури, з посиланням на нормативно-правові акти та наведенням прикладів. При відтворенні знань застосовує продуктивний тип мислення.
5	Творчий	Відмінний	<i>рівень компетентності.</i> Здобувач ступеня магістр має <i>системні знання</i> глибоко і повно засвоїв увесь навчальний матеріал, в якому легко орієнтується, володіє категоріально-понятійним апаратом, вміє пов'язувати теорію з практикою, вирішувати практичні завдання, висловлювати і обґрунтовувати свої судження. Може навести особливості інтерпретації правових явищ в різних теоріях, загальне та відмінне в різних позиціях вчених, як в національному так і в міжнародному та європейському праві (в межах часу, предмету, простору). Здатен обґрунтувати перспективи розвитку правових явищ в Україні. Відповідь надається на основі знань державних програм, концепцій, проєктів нормативно-правових актів, а також наукових досліджень вітчизняних та закордонних вчених. Даний рівень компетентності передбачає грамотний, логічний виклад відповіді (як в усній, так і в письмовій формі), якісне зовнішнє оформлення. При відтворенні знань застосовує евристичний тип мислення.

Рейтинг компетентності з навчальної роботи здобувача ступеня магістр визначається шляхом встановлення середньоарифметичного балу здобувача ступеня магістр отриманого на семінарських та практичних заняттях з урахуванням роботи на лекційних заняттях та самостійної роботи протягом опанування навчальної дисципліни помноженого на коефіцієнт K_1 ($K_1=60:5=12$) з округленням результату до цілого числа.

Середньоарифметичний бал здобувача ступеня магістр визначається шляхом додавання усіх балів отриманих на семінарських та практичних заняттях з урахуванням роботи на лекційних заняттях та самостійної роботи протягом опанування навчальної дисципліни поділених на кількість відповідей здобувача ступеня магістр з округленням результату до десятих (наприклад 3,8 або 4,5)². *При визначенні середньоарифметичного балу здобувача ступеня магістр необхідною умовою його зарахування є те, що відповідні бали мають бути отриманні здобувачем ступеня магістр не менше як на 50% занять з навчальної роботи. У разі не виконання зазначеної умови або коли середньоарифметичний бал здобувача ступеня магістр менший 2,5 здобувач вважається таким, що має академічну заборгованість і не допускається до підсумкового контролю.*

Рейтинг з підсумкового контролю здобувача ступеня магістр

Відповідно до навчального плану підсумковий контроль з навчальних дисциплін, що забезпечуються кафедрою передбачений у формі екзамену.

Екзамен із перевірки компетентності з навчальних дисциплін, що забезпечуються кафедрою складається письмово або усно за білетами підсумкового контролю які пропонуються здобувачу ступеня магістр. Максимальна кількість балів з підсумкового контролю здобувачів ступеня магістр становить 40 балів. Кількість білетів підсумкового контролю має перевищувати кількість здобувачів ступеня магістр у навчальній групі не менше ніж на 5 одиниць.

Білету підсумкового контролю мають складатися з теоретичних і практичних питань. Білету підсумкового контролю мають відповідати таким вимогам:

– кожне питання бажано розпочинати словами: обґрунтувати..., проаналізувати..., дати оцінку..., довести... тощо, щоб забезпечити перевірку вміння здобувачів вищої освіти використовувати набуті знання для вирішення практично спрямованих завдань;

– складність білетів має бути приблизно однаковою і дозволяти здобувачу ступеня магістр за час, відведений для відповіді, глибоко та повно розкрити зміст усіх питань;

– при формулюванні завдань (питань) необхідно використовувати поняття, терміни, назви, позначення тощо відповідно до програми навчальної дисципліни.

² Наприклад, з дисципліни навчальним планом передбачено 5 семінарських та практичних занять. Для того щоб не мати академічної заборгованості курсант (слухач, студент) має відповідати більше ніж на 50% занять тобто на 3 парах. Отже, виконуючи зазначену вимогу він працював на першому занятті і отримав 3 бали, на другому занятті він не підготувався і отримав 2 бали (які в подальшому пересклав на 4), на третьому занятті курсант був у добовому наряді отримав Н яку в подальшому пересклав на 3 бали, на останньому – 4 бали. Середньоарифметичний бал складає загальна сума балів поділена на кількість оцінок $(3+4+3+4):4=3,5$. Відповідно рейтинг компетентності з навчальної роботи курсанта (слухача, студента) буде $3,5 \times 12 = 42$.

Кількість питань в білеті підсумкового контролю з навчальних дисциплін визначається кафедрою з урахуванням специфіки дисципліни³.

Оцінювання компетентності здобувача ступеня магістр під час підсумкового контролю здійснюється шляхом встановлення відповідного рівня знань за кожне питання. Виставляючи рівень компетентності, науково-педагогічний працівник має його обґрунтувати, керуючись логікою та існуючими критеріями (табл. 1).

Рейтинг компетентності з підсумкового контролю здобувача ступеня магістр визначається шляхом встановлення середньоарифметичного балу здобувача ступеня магістр отриманого за кожне питання білету підсумкового контролю помножене на коефіцієнт K_2 ($K_2=40:5=8$) з округленням результату до цілого числа.

Середньоарифметичний бал здобувача ступеня магістр з підсумкового контролю визначається шляхом додавання усіх балів отриманих за кожне питання білету підсумкового контролю поділених на кількість питань білету з округленням результату до десятих (наприклад 3,8 або 4,5)⁴.

Рейтинг наукової роботи здобувача ступеня магістр

За результатами семестрової наукової роботи здобувача ступеня магістр його рейтинг компетентності з дисципліни може бути підвищений з урахуванням рівнів результативності такої роботи.

Рейтингові бали за наукову роботу здобувачів ступеня магістр нараховуються з урахуванням рівнів результативності цієї роботи. Відповідні значення рівнів та додаткові бали визначаються згідно з таблицею (табл. 2).

Таблиця 2

Характеристика оцінювання рівня творчих досягнень здобувача ступеня магістр

Результати творчої роботи курсанта (слухача, студента)	Рівень результативності та додаткові бали
Стаття у факультетському (інститутському) збірнику, призове місце на конкурсі наукових робіт факультету (інституту), приз за експонат на виставці робіт, доповідь на факультетській (інститутській) науковій конференції та ін.	I рівень, факультетський (інститутський) – 5 балів
Ті ж досягнення на заходах академічного рівня, прийняття до розгляду заявки на патент та ін.	II рівень, академічний

³ Наприклад, два теоретичних питання, одне практичне, одне питання з переліку питань що виноситься на самостійну роботу.

⁴ Наприклад, курсант (слухач, студент) відповідаючи на білет підсумкового контролю за перше питання отримав 3 бали, за друге 4 бали, за третє 5 балів, за четверте 3 бали. Відповідно його загальний рейтинг з підсумкового контролю за результатами складання екзамену буде $((3+4+5+3) \div 4) \times 8 = 30$. Або інший приклад, курсант (слухач, студент) відповідаючи на білет підсумкового контролю за перше питання отримав 3 бали, за друге 4 бали, за третє 5 балів. Відповідно його загальний рейтинг з підсумкового контролю за результатами складання екзамену буде $((3+4+5) \div 3) \times 8 = 32$. Або ще приклад, курсант (слухач, студент) відповідаючи на білет підсумкового контролю за перше питання отримав 4 бали, за друге 5 балів. Відповідно його загальний рейтинг з підсумкового контролю за результатами складання екзамену буде $((4+5) \div 2) \times 8 = 36$.

Результати творчої роботи курсанта (слухача, студента)	Рівень результативності та додаткові бали
	– 10 балів
Ті ж досягнення на заходах міжвузівського рівня чи МОН, МВС декілька досягнень II рівня, участь у республіканських виставках, національних олімпіадах, отримання державного патенту, заявка на закордонне патентування.	III рівень, міністерський, міжвузівський – 15 балів
Статті в міжнародних збірниках та журналах, доповіді на міжнародних конференціях і семінарах, участь у міжнародних олімпіадах, конкурсах та виставках, отримання закордонного патенту.	IV рівень, міжнародний – 20 балів

Фіксація результатів компетентності здобувача ступеня магістр

Для занесення результатів компетентності здобувача ступеня магістр у відомість обліку успішності, залікову книжку здобувача ступеня магістр використовується таблиця співвідношення між рейтингом здобувача ступеня магістр та ECTS оцінками (табл. 3).

Розподіл балів, що присвоюються здобувачеві

Аудиторна робота (поточне накопичення балів)					Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів
<i>max 60 %</i>					<i>max 40 %</i>	<i>max 100 %</i>
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Самостійна робота	Екзамен	
8	8	8	8	28	40	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
85-89	добре	B	вище середнього рівня
75-84		C	загалом хороша робота
66-74	задовільно	D	непогано
60-65		E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	незадовільно	Fx	необхідне перескладання
1-34		F	необхідне повторне вивчення курсу

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає дисципліна та з урахуванням дистанцій

9.1 Під час проведення занять в очному (offline) режимі використовуються наступні засоби програмного забезпечення:

- пакет програмних продуктів Microsoft Office, а саме: Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft PowerPoint та ін.;
- мультимедійний проєктор, комп'ютер /ноутбук/планшет, інтерактивні дошки.

9.2 Під час проведення занять без очної складової в дистанційному режимі (on-line) за вибором викладача використовується платформа Zoom, середовище Classroom, Moodle «Мудл», Соціальні мережі та Telegram.

10. Перелік контрольних питань по темам

1. Теорія природних прав.
2. Підходи до класифікації прав людини.
3. Характеристика поколінь прав людини.
4. Відображення теоретичних напрацювань щодо забезпечення прав людини в міжнародних та національних нормативно-правових актів.
5. Поняття та ознаки міжнародно-правових стандартів з прав людини.
6. Історичне походження прав людини.
7. Універсальність та невідчужуваність прав людини.
8. Співвідношення понять право і свобода людини.
9. Універсальні стандарти в сфері забезпечення прав людини.
10. Механізми міжнародного захисту прав людини.
11. Універсальні механізми захисту прав людини.
12. Регіональні стандарти в сфері забезпечення прав людини.
13. Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р.
14. Поняття дискримінації.
15. Пряма та непряма дискримінація.
16. Дискримінаційні ознаки.
17. Анти дискримінаційні правові механізми.
18. Міжнародна хартія прав людини.
19. Американська конвенція прав людини 1969 р.
20. Африканська хартія прав людини і народів 1981 р.
21. Декларація СНД про міжнародні зобов'язання в галузі прав людини і основних свобод 1993 р.
22. Декларація СНД про міжнародні зобов'язання в галузі прав людини і основних свобод 1993 р.
23. Загальна характеристика правозахисної системи Ради Європи.
24. Правовий статус Європейського Суду з прав людини.
25. Порядок звернення до ЄСПЛ.

26. Критерії прийнятності заяв до ЄСПЛ.
27. Загальна характеристики підходів ЄСПЛ до забезпечення прав людини.
28. Галузеві процесуальні гарантії застосування практики ЄСПЛ при здійсненні правосуддя в Україні.
29. Застування в Україні Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. та практики ЄСПЛ.
30. Виконання рішень ЄСПЛ в Україні.
31. Звернення Рішення ЄСПЛ до виконання в частині виплат відшкодування в Україні.
32. Заходи загального характеру.
33. Правовий статус Міністерства юстиції України, як органу представництва (орган, відповідальний за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та координацію виконання його рішень).
34. Сфера застосування статті 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. – Заборона катування, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження і покарання.
35. Негативні й позитивні зобов'язання держави в контексті статті 3 Конвенції.
36. Види поводження, забороненого статтею 3 Конвенції.
37. Мінімальний рівень жорстокості.
38. Проведення ефективного розслідування щодо порушення права гарантованого статтею 3 Конвенцією.
39. Правові підходи до визначення поняття гідності особи.
40. Право на повагу до честі і гідності особи: національний механізм забезпечення.
41. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання 1984 р.
42. Сфера застосування статті 2 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. – право на життя.
43. Негативний обов'язок держави утримуватися від умисного або незаконного позбавлення життя.
44. Позитивний обов'язок держави – вживати відповідні заходи для захисту життя тих, хто знаходиться під юрисдикцією держави.
45. Право на життя та його конституційні гарантії в Україні.
46. Поняття «поваги» до приватного і сімейного життя, в розумінні ЄСПЛ.
47. Сфера дії статті 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. – «право на повагу до приватного і сімейного життя» обсяг прав, гарантованих нею.
48. Взаємозв'язок прав, гарантованих статтею 8 Конвенції, і «класичної» класифікації справ, що можуть розглядатися в судах адміністративної юрисдикції (житлові спори, у сфері містобудування, охорони довкілля і т.д.).
49. Концепція «житла» в розумінні статті 8 Конвенції.
50. Недоторканість житла чи іншого володіння особи.

51. Загальні положення статті 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. – «свобода вираження поглядів».
52. Засоби вираження поглядів.
53. ЗМІ як суб'єкт правовідносин, щодо забезпечення свободи слова.
54. Основні концепції з практики Європейського суду з прав людини щодо статті 10 Конвенції.
55. Загальні положення статті 11 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. – «свобода мирних зібрань».
56. Розмежування мирного зібрання від не мирного.
57. Зв'язок свободи мирних зібрань із свободою вираження поглядів.
58. Підходи ЄСПЛ до визначення обґрунтованості втручання у право на свободу мирних зібрань.
59. Забезпечення свободи мирних зібрань в Україні.
60. Форми мирного зібрання.
61. Сповідання органів влади про мирне зібрання.
62. Підстави для заборони мирного зібрання.

11. Рекомендована література

Нормативно-правові акти

1. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. (із змінами, внес. Протоколом № 11) Дата оновлення: 02.10.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
2. Європейська соціальна хартія (переглянута), Страсбург, 3 травня 1996 рок: ETS/163. К.: Фенікс, 2004. 38с.
3. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 217 А (III) від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
4. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання 1984 р. Дата оновлення: 13.11.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.
5. Конституція України: станом на 21.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
8. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. Дата оновлення: 02.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
9. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 01.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
10. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Дата оновлення: 05.08.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

11. Римський статут міжнародного кримінального суду A/CONF.183/9 від 17. 07.1998 р. зі змінами. Дата оновлення: 16.01.2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588.

12. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду: ООН; Статут, Міжнародний документ від 26 червня 1945 року. Дата оновлення: 16.09.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

Основна

13. Adapted from David Shiman, Teaching Human Rights, (Denver: Center for Teaching International Relations Publications, U of Denver, 1993): 6-7.

14. Dominika Bychawska-Siniarska PROTECTING THE RIGHT TO FREEDOM OF EXPRESSION UNDER THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS A handbook for legal practitioners. Council of Europe, July 2017. Printed at the Council of Europe. 126 p.

15. Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. Right to respect for private and family life. This Guide has been prepared by the Directorate of the Jurisconsult and does not bind the Court. The text was finalised on 31 December 2016; it may be subject to editorial revision. 102 p.

16. Immanuel Kant, "Perpetual Peace," in Hans Reiss (ed.), Kant: Political Writings, 2nd.ed., Cambridge: Cambridge University Press, 1991, p.125. Note, however, that Kant did not believe that the citizenry could revolt against the sovereign for a misuse of power; thus, the rights of mankind in a Kantian society would lack the ultimate in political enforcement.

17. Ivana Roagna Protecting the right to respect for private and family life under the European Convention on Human Rights: Council of Europe human rights handbooks Council of Europe Strasbourg, 2012. Directorate General of Human Rights and Rule of Law Council of Europe F-67075 Strasbourg Cedex www.coe.int/justice 109 p.

18. Jeremy Bentham, "Anarchical Fallacies; being an examination of the Declaration of Rights issues during the French Revolution", in Jeremy Waldron (ed.), Nonsense Upon Stilts: Bentham, Burke and Marx on the Rights of Man, New York: Methuen, 1987, p.69.

19. Questions and answers. European Court of Human Rights Council of Europe F-67075 Strasbourg cedex www.echr.coe.int.

20. Statute of the Council of Europe signed at London on 5 May 1949 URL: <https://www.google.com.ua/search?q=Statute+of+the+Council+of+Europe&oq=Statute+of+the+Council+of+Europe&aqs=chrome..69i57j0l5.1501j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8#>

21. The prohibition of torture. A guide to the implementation of Article 3 of the European Convention on Human Rights. Aisling Reidy. Human rights handbooks, No. 6. Directorate General of Human Rights Council of Europe F-67075 Strasbourg Cedex http://www.coe.int/human_rights/. 52 p.

22. The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights. Ursula

Kilkelly. Human rights handbooks, No. 1. Directorate General of Human Rights Council of Europe F-67075 Strasbourg Cedex http://www.coe.int/human_rights/

23. Walters, Gregory J. Human Rights in Theory and Practice: A Selected and Annotated Bibliography, with an Historical Introduction. Metuchen, New Jersey & London: Scarecrow Press, and Pasadena, CA & Englewood Cliffs, N.J.: Salem Press 1995.

24. Youth stabbed in front of school: authorities failed in their duty of supervision. Press Realize issued by the Registrar of the Court ECHR 296 (2012) 10.07.2012. *Kayak v. Turkey* (application no. 60444/08).

25. Бурлак О. В. Міжнародні стандарти щодо статусу і функціонування національних установ із захисту і заохочення прав людини : монографія. Іван-Франківськ, Симфонія форте, 2012. 212 с.

26. Буроменський М. В. Міжнародний і національний захист прав людини та права біженців / М. В. Буроменський, В. М. Стешенко, В. Г. Куць. Харків, 2004. 198 с.

27. Бущенко А. П. Застосування статей 3 та 5 Європейської конвенції з прав людини в національній судовій практиці. Харків : Права людини, 2007. 216 с.

28. Бущенко А. П. Стаття 5 Конвенції про захист прав людини та основних свобод. Систематизований дайджест рішень Європейського Суду з прав людини, 2-е вид., випр. та доп. Харків: Права людини, 2008. 432 с.

29. Донеллі Д. Права людини у міжнародній політиці / Д. Донеллі ; пер. з англ. Т. Завалій. Львів : Кальварія, 2004. 280 с.

30. Дудаш Т. І. Практика Європейського суду з прав людини. Київ : Алерта, 2013. 368 с.

31. Європейський суд з прав людини. Судова практика. Вип. 2. Стаття 2 ЄКПЛ. "Право на життя" : у 3 кн., за заг. ред. В. Г. Буткевича. К. : Ред. журн. "Право України", 2011. Кн. 1–3.

32. Європейські стандарти в галузі свободи слова. Київ : Ін Юре, 2002. 232 с.

33. Женев'єв Майер. Щодо ролі судової системи у виконанні рішень Європейського суду з прав людини на національному рівні. Вісник Верховного Суду України. 2017. № 6 (202). С. 45- 48.

34. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні. Київ. Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 350 с.

35. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина: Навчальний посібник. В. В. Молдован, Л. І. Чулінда. Київ: «Центр учбової літератури», 2012. 206 с.

36. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: Підруч. / О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.

37. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2009. 608 с.

38. Кулик Т.О. Забезпечення права на повагу до приватного та сімейного життя: регіональний та національний стандарт. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 1 (15) С. 166-179.

39. Манукян В. И. Международная защита прав человека: право, прецеденты, комментарии : науч.-практ. Пособие. Киев : Истина, 2010. 480 с.

40. Найцікавіша інформація про права людини за лютий 2018 року. Дайджест УГСПЛ № 5(37) за лютий 2018 р., програма USAID «Права людини в дії» URL: <https://helsinki.org.ua/articles/najtsikavisha-informatsiya-pro-prava-lyudyny-za-lyutyj-2018-roku/>.

41. Паліюк В. П. Стаття 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: українське законодавство та судова практика. Миколаїв : Іліон, 2010. 556 с.

42. Пастухова Л. В. Європейський механізм забезпечення прав людини. Сімферополь : Таврія, 2009. 224 с.

43. Пушкар П. В. Посилення спроможності судової влади у виконанні рішень Європейського суду з прав людини: досвід держав-членів Ради Європи . Вісник Верховного Суду України. 2017. № 6 (202). С. 41- 45.

44. Рабінович П. М. Здійснення прав людини: проблеми обмежування (загальнотеоретичні аспекти) : монографія / П. М. Рабінович, І. М. Панкевич. Львів: Астрон, 2001. 108 с.

45. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. К., 2015. 208 с. URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine/232716?download=true> .

46. Шевчук С. В. Порівняльне прецедентне право з прав людини. Київ, Реферат, 2002. 344 с.

Додаткова

47. Баштанник В. Регламентація захисту прав людини у системі права ЄС: організаційно-правовий аспект. Право України. 2006. № 9. С. 56–60

48. Калиновський Б.В. Дотримання прав людини правоохоронними органами України: проблеми та шляхи їх вирішення. Актуальні проблеми захисту прав людини, яка перебуває в конфлікті зі законом, крізь призму правових реформ : зб. Матеріалів VI між нар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 жовтня 2018 р.). К.: Ін-т крим.-викон. служби, ФОП Кандтба Т.П. – 2018. С. 92-95.

49. Кулик Т.О. Конституційна реформа щодо правосуддя в Україні: перший погляд на недоліки та переваги // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2017. - № 3 – С. 7-12.

50. Майбутнє Європейського суду з прав людини (Інтерлакенська, Ізмірська, Брайтонська декларації) : [зб.] / Нац. акад. прав. наук України, НДІ ін-т держ. буд-ва та місц. самоврядування ; гол. ред. П. М. Рабінович. Львів : Сполом, 2013. 56 с.

51. Міжнародні стандарти у сфері судочинства. – К. : Истина, 2010. 488 с.

52. Муравйов В. Захист прав людини в Європейському Союзі. Право України. 2011. № 6. С. 85–100.

53. Постанова Пленуму Верховного Суду України №9 від 1.11.1996 року «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/v0009700-96> .

12. Інформаційні ресурси

54. HUDOC. European Court of Human Rights URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]})

55. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/> .

56. Офіційна Інтернет-сторінка Ради Європи URL: <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1182&lang=en>.

57. Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <http://portal.rada.gov.ua/>

58. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України URL: <http://kmu.gov.ua>

59. Офіційний сайт Конституційного Суду України URL: <http://ccu.gov.ua>

60. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України URL: <http://www.mvs.gov.ua>.

61. Офіційний сайт Президента України URL: <http://president.gov.ua>